

Hoge commissaris te Djakarta (Hirschfeld) aan minister-president (Drees), 25 feb. 1950

Voor Minister Drees persoonlijk.

Nadat ik U ingelicht had over de persberichten terzake van de vlucht van Westerling naar Singapore, had ik om 11.30 uur hedenmorgen een lange bespreking met Fockema, Buurman, Kist en Van Langen. Daarbij bleek mij dat het bericht, U geseind, tegen mijn verwachting in grotendeels juist is. Alvorens dit nader uiteen te zetten, acht ik mij verplicht U in te lichten over de voorgeschiedenis, waaromtrent ik tot dusverre niet rapporteerde.

Op 8 Februari kwamen Fockema, Buurman en Van Langen mij mededelen, dat er een bericht van Mevrouw Westerling was, dat Westerling geen uitweg zag en om hulp of medewerking vroeg om het land te verlaten. Waar Fockema mij medegedeeld had, dat de Regering hem had verzocht alles in het werk te stellen dit element uit het land te verwijderen, hebben wij overwogen in hoeverre wij in een dergelijk geval medewerking zouden kunnen verlenen. Terugkomende op het gesprek tussen Van Maarseveen en Sukarno op 18 Januari, kwamen wij overeen dat ik een persoonlijk gesprek met Hatta zou voeren over de vraag, in hoeverre de RIS er geen bezwaar tegen zou hebben, indien het Nederlandse leger de hand op Westerling zou kunnen leggen en dat deze dan door Nederlandse leger uit het land zou worden gezet.

Ik sprak Hatta nog dezelfde avond en bracht hem het gesprek met de President in herinnering en verklaarde van Fockema te hebben vernomen, dat het de bedoeling zou zijn om misschien de hand op Westerling te leggen en dat ik mij wilde vergewissen, of de uitspraak van de president nog werd gedekt door de RIS-Regering. Op verzoek van Fockema heb ik de naam van de Generaals niet genoemd. Hatta persoonlijk zou tegen een dergelijke actie geen bezwaar hebben, doch hij meende te moeten waarschuwen, dat een dergelijke actie eens zou kunnen worden uitgelegd als hulpverlening van Nederlandse zijde aan Westerling. Hij wilde deze zaak echter nog eens met de Sultan bespreken en ik zou nader van hem horen. Op de avond van 9 Februari voor het diner te mijnen huize ter ere van Fockema deelden Hatta en de Sultan mij mede, dat zij, ingeval Westerling in onze handen zou vallen, uitlevering zouden moeten verlangen na het gebeurde van 23 Januari. De uitspraak van de President was immers vóór 23 Januari geschied.

Wij hebben toen de zaak laten rusten, totdat Fockema enige tijd later kwam mededelen, dat er een mogelijkheid zou zijn om Westerling op clandestiene wijze het land uit te krijgen, zonder dat het leger als zodanig hierin gemengd zou behoeven te worden. Bij dit gesprek is aan Marine in het geheel niet gedacht. Fockema wenste de HC niet met dergelijke zaken te compromitteren. Ik heb hem nog op zijn hart gebonden op te letten dat van militaire zijde geen gevaarlijke dingen zouden worden gedaan.

Daarop volgde het U bekende Reuterbericht, waarmede ik U met mijn 1995 in kennis stelde. Kennisnemende van dit Reuterbericht had ik de indruk, dat alles buiten het leger zou omgaan. Op 24 Februari werd mij nog van militaire zijde bevestigd, dat er nog geen bericht was of Westerling werkelijk weg zou zijn.

Ik sein dit niet om mij op enigerlei wijze te verontschuldigen, doch wel om U geen enkel detail te onthouden, nu deze zaak zich op bijzonder ernstige wijze ontwikkelt.

In de hierboven bedoelde bespreking van hedenmorgen werd mij door Fockema medegedeeld, dat W. inderdaad met een Catalina van de KM was vertrokken en wel op 22 Februari en dat dit vliegtuig inmiddels was teruggekeerd. Buiten de territoriale wateren aan de Westkust van Malakka is W. in een rubberboot gezet, welke geen kentekenen droeg. Aangenomen wordt derhalve dat hij zou zijn geland. Het verhaal van het vervoer van zijn vrouw met een generaalsauto wordt betwist, doch is minder interessant. Admiraal Kist was te enen male onkundig van het gebruik van een Catalina voor dit doel. Deze Catalina was aangevraagd door Van Langen voor het vervoer van een officier ergens in de Riouw-Archipel voor het instellen van een

onderzoek, hetgeen werd toegestaan. Op grond daarvan heeft de betrokken Marine-officier gemeend, en stellig te goeder trouw, dat daarmede de speciale opdracht inzake W. aan Kist bekend was. Ik herhaal Kist was te enen male onkundig. Buurman was op de hoogte van deze zaak. Van Langen heeft de opdrachten voor de uitvoering gegeven.

Inderdaad heeft men eerst naar andere uitwegen gezocht en men is tenslotte op het idee van een Catalina gekomen. Westerling was volkomen in de put geweest en had de laatste dagen voor zijn vertrek in plantsoenen geslapen omdat hij nergens meer onderdak durfde te vragen.

Het bericht is Woensdag uitgelekt, hetgeen Fockema aanvankelijk niet wist, doordat de vrouw van Westerling dit heeft verteld aan een bedenkelijke Engelsman genaamd Stewart. Deze man werkt bij de Engelse sectie van de Indonesische radio. Stewart heeft, zoals heden in het gesprek met de Sultan bleek, dit aan de RIS medegedeeld en blijkbaar op een gegeven moment ook aan Lening en Brackman. Toen het gordijn gevallen was, had het weinig zin na te kaarten. Fockema wil de volledige verantwoording op zich nemen.

Het is mijns inziens bij dergelijke zaken zo, dat indien alles volgens de plannen verloopt, dan is het mooi doch indien een indiscretie plaats vindt, dan vraagt men zich af: hoe was dit alles mogelijk. Waar in de Westerlingaffaire niet alleen Nederlanders betrokken zijn, doch ook buitenlanders en vooraanstaande Indonesiërs, zoals Hamid, was mijn conclusie dat niet a priori zou vast staan dat de RIS er belang bij zou hebben deze zaak tot een groot schandaal tegen Nederland op te blazen. Fockema kwam derhalve tot de conclusie dat hij goed zou doen openhartige toelichting aan de Sultan te geven. Ik heb toen voorgesteld, temeer waar het bericht kwam dat de RIS een verklaring zou afleggen, dat Fockema en ik op korte termijn een bezoek bij de Sultan zouden brengen. Dit bezoek heeft plaats gevonden om 13.15 uur waarbij de Sultan voor deze bespreking de kabinetszitting onderbrak. Fockema heeft toen aan de Sultan medegedeeld dat hem op grond van inlichtingen die hij in Djakarta kreeg, duidelijk was geworden dat de Westerlingaffaire pijnlijk was zowel voor de Nederlanders als voor diverse buitenlanders, als voor de RIS zelf, en hij was tot de conclusie gekomen, dat er geen andere weg was dan ervoor te zorgen dat Westerling het land zou verlaten. Het zou weinig zin hebben Westerling voor een gerecht te brengen indien de RIS hem zou vangen, want een Monsterproces was in niemands belang. Een andere mogelijkheid zou geweest zijn indien men Westerling van Nederlandse zijde zou hebben geliquideerd. Fockema merkte op dat in vroeger tijden Westerling onder andere omstandigheden voor alle mogelijke zaken gebruikt was en om hem af te maken nu men hem niet meer nodig had en hij lastig werd, vond hij niet fair. Daarom was er slechts een weg, namelijk Westerling uit het land te verwijderen.

Fockema heeft dit in bepaalde legerkringen besproken.

Hij verklaarde daarbij dat de HC onkundig was van de plannen die rijpten, dat Buurman wel enig idee gehad had doch dat zijn verantwoordelijkheid voor gezag en bevelvoering in deze zaak niet gemoeid was en dat Kist volkomen onkundig was. Het idee had weerklank gevonden. Bepaalde officieren hadden het plan, wetende dat dit de instemming van Fockema had, ten uitvoer gebracht op een wijze waarbij de technische details aanvankelijk bij Fockema niet bekend waren. Fockema concludeerde echter dat de verantwoordelijkheid van het gebeurde geheel bij hem lag en dat hij onder omstandigheden bereid was de consequenties daarvan te aanvaarden omdat hij van mening bleef dat Westerling het land uit moest.

Nadat ik nog enige toelichtingen had gegeven over het bericht dat ik gisterenavond had gehoord en het gesprek met de journalisten van hedenmorgen, werd om de reactie van de Sultan en de RIS-Regering gevraagd.

Het antwoord van de Sultan luidde als volgt:

De aanvankelijke reactie van de RIS-Regering was als zodanig vrij rustig geweest, doch voor hem als minister van Defensie, verantwoordelijk voor de binnenlandse veiligheid was de zaak hoogst pijnlijk. Hij had opdracht gehad de zaak Westerling te liquideren en nu bleek dat hij niet geslaagd was. De RIS-Regering was ingelicht door Stewart en zij had overwogen heden een verklaring af te leggen, doch over de tekst van de verklaring was men het nog niet eens geworden. Hij vreesde dat

deze zaak zich sterk tegen Nederland zou kunnen keren en hij zou nog een en ander moeten doen om ernstigste reacties te voorkomen.

Ik heb de Sultan er nog op gewezen dat hij bij eventuele publicaties geen gebruik zou mogen maken van de toelichting van Fockema. Publicaties op dit gebied zouden alleen in onderling overleg kunnen plaats vinden.

Verder heb ik opgemerkt dat de zaak misschien wel pijnlijk was doch dat in feite hiermede de Westerlingaffaire geliquideerd zou kunnen zijn, dus dat wij nog een weg zouden moeten zoeken hoe wij dat in de publiciteit zouden kunnen bereiken.

Om een bewijs van goede wil te kunnen leveren heeft Fockema nog medegedeeld bereid te zijn een statement af te leggen. De Sultan was van mening dat wij hiermede voorzichtig zouden moeten zijn, hetgeen ik onderstreepte.

Afgesproken werd dat de Sultan op vertrouwelijke wijze wel die leden van het kabinet zou mogen inlichten die hij in zijn overleg meende te moeten betrekken.

De Sultan was van oordeel dat hij ook contact met de President zou moeten opnemen. Ik heb verklaard dat wij gaarne bereid zouden zijn ook de President voor te lichten. Ik deed zulks omdat dit mij een gelegenheid zou kunnen geven tegenover hem het gesprek met Van Maarseveen in herinnering te brengen.

Na overleg met zijn collega's zal de Sultan opnieuw contact opnemen.

Intussen besloot ik op het HC het consigne uit te geven dat wij geen commentaar hebben op de persberichten die losgebarsten zijn.

Tot zover het overzicht. Dit bericht wordt vervolgd waarbij dan tevens de conclusies worden medegedeeld.